

Hrvatska politika u XX. stoljeću. Zbornik radova sa znanstvenog skupa (27.-29. 4. 2004.), Matica hrvatska, Biblioteka »XX. stoljeće« (glavna urednica: Jelena Hekman), urednik izdanja: Ljubomir Antić, Zagreb MMVI, 492 str.

Godine 2003. Matica je hrvatska pokrenula znanstveni projekt »XX. stoljeće« s organiziranjem tematskih skupova i istoimenom bibliotekom zbornikâ, u kojoj su ove godine već izašla dva opsežna sveska: drugoobjavljeni ima naslov *Hrvatski jezik* (simpozij iz g. 2005.) a prvi, o politici, ovdje prikazujemo. Nakon kratkog instruktivnog »Proslava« urednika slijedi 19 referata (s uvodnim sažetcima na hrvatskom i zaključnim na engleskom jeziku; tekstovi nisu identični), a knjigu zaključuje kazalo imena (koje, zacijelo omaškom, nije navedeno u »Sadržaju«).

Istaknuvši da je cilj ovoga, prvog znanstvenog skupa bio u tome »da se što temeljitijim prosudbama pojedinih isječaka dade utemeljena i vjerodostojna ocjena hrvatske politike u proteklom stoljeću«, urednik je svom proslavu, prvenstveno zbog koncepcije simpozija zažalio, što svi sudionici skupa nisu dostavili izlaganja u pisanu obliku, jer »izostanak pojedinog referata«, smatra Lj. Antić s pravom, *bitno* narušava »vid u cjelinu problema«. Kako u knjizi nije tiskan program skupa nego je popis sudionika naveden u proslavu, čitatelj ne zna kako su svoja priopćenja bili naslovlili D. Bilandžić i D. Roksandić; može to pretpostavljati s obzirom na njihove dosadašnje znanstvene interese, ali i prvi pogled u sadržaj knjige pokazuje da neke važne teme nedostaju: na primjer i ona o djelatnosti »Partije« (KPJ/SKJ; KPH/SKH)¹, te ona o povijesti srpskog naroda u Hrvatskoj. Izostanak i tih tematskih cjelina doista *bitno* utječe na cjelovit uvid. Šteta.

Autori su svoje radove, uz sve razlike u motrištima i tematskim akcentima, koncipirali sintetički, a redosljed objava strukturiran je kronološki. Pregledi »po stoljećima« su uobičajeni (iako se pukom kalendarskom »smjenom stoljeća« kao takvom — ništa doista nije »smijenilo«), to je općeprihvaćena konvencija i prešutni dogovor

o, ipak, dopuštenom »sjećanju« povijesnoga slijeda, a takva je praksa — jednim dijelom — i rezultat zahtjeva čitatelja. Uostalom, mudro je recepcijske razloge usklađivati s unutarnjom logikom pojedine znanstvene discipline, jer ovdje nije riječ o časopisu koji (uglavnom, ipak) služi komunikaciji unutar struke, a namjena je ovoga izdanja drugačija. Zapravo, »sjećanja« u njoj i nema, jer je uspješno prevladano uvodnim tekstom *Nikše Stančića* koji je logično povezo XIX. i XX. stoljeće tako, što je zahvatio »liniju« procesa »hrvatske nacionalne integracije«, usredotočivši se, kako i u dijelu naslova stoji, na njene »Ritmове, ideologije, politiku«. Slijedi prilog *Ljubomira Antića* koji fokusira *jednu* od bitnih protega nacionalnointegracijske problematike: »Nacionalna ideologija jugoslavenstva kod Hrvata u 20. stoljeću«. Treći bi se po ovako izabranu redosljedu bio izvrsno uklopio tekst o nacionalnim ideologijama u Hrvata koje su jugoslavenstvo odbacivale, ali te teme na simpoziju očito nije bilo.² Tako nakon spomenutog Antićeva prikaza slijedi »Hrvatska politika u Prvome svjetskom ratu« iz pera *Hrvoja Matkovića* i »Katolička crkva u hrvatskoj politici u 20. stoljeću« *Jure Krište*. U dva rada potom riječ je o seljaštvu: »Selo i politika. Politizacija hrvatskog seljaštva 1918-1941.« *Suzane Leček* i »Stjepan Radić u hrvatskoj politici 20. stoljeća« *Branke Boban*. Metodološki drugačije nego većina tekstova u zborniku koncipiran je rad *Stjepana Matkovića*, »Elementi moderniteta u programima i programatskim spisima hrvatskih političkih stranaka od početka 20. stoljeća do početka prvoga svjetskoga rata«. I za razumijevanje aktualnih društvenih odnosa i »muka po tranziciji« bio bi važan sljedeći tekst, »Hrvatska iskustva s parlamentarizmom u 20. stoljeću« *Marijana Maticke*, iako je sigurno točnije govoriti o ne-iskustvima. Razdoblju kraljevske, prve zajedničke države, posvećen je izričito samo jedan tekst ali s važnom dilemom, istaknutom već u naslovu (*Mira Kolar*: »Hrvatska u prvoj Jugoslaviji — bitne značajke položaja te je li na djelu bila kriza vlasti ili države«). Međunarodni kontekst u međuratnom razdoblju prikazan je u odnosu na najčešći »objekt trgovanja« hrvatskim teritorijima: »Talijansko i srpsko poszezanje na Dalmaciju između dva svjetska rata« iz pera *Stjepana Obada*. Historiografiji je u cijeloj knjizi posvećen samo jedan tekst, ali na pravog

temi: »Hrvatska historiografija o drugom svjetskom ratu: metodologija i prijepori« *Nade Kisić Kolanović*, no o bitnom aspektu same te »prave teme« (npr. Drugi svjetski rat u Hrvatskoj) nije se, očito, na simpoziju referiralo. Slijede dva teksta koja — iako to na prvi pogled tako ne izgleda — treba čitati gotovo »usporedno«: »Osnovne značajke hrvatskog antifašizma« *Ive Goldsteina* i »Stoljeće diktatura' u Hrvatskoj« *Tihomira Cipeka*. Do kraja osamdesetih godina hrvatska se historiografija zapravo i nije mogla ozbiljno baviti temom o kojoj je sada prvi cjeloviti uvid dao *Mario Jareb* (»Hrvatska politička emigracija 1928-1990.«), a istim se problemom pozabavio i *Berislav Jandrić* (»Oblici oporbenog djelovanja u sklopu komunističkog sustava. Djelovanje hrvatske političke emigracije«). Bilo bi prikladnije da je prilog *Tvrtka Jakovine* (»Hrvatski izlaz u svijet. Hrvatska/Jugoslavija u svjetskoj politici 1945-1991.« tiskan nakon oba priloga o emigraciji a ne između njih, a još bi bolje bilo da je nakon temata o emigraciji slijedio i tekst *Zdenka Radelića* (»Hrvatska: komunisti i oporba nakon rata 1945.«).

Dva zaključna teksta su svojim temama — bar za starije naraštaje — jučerašnjica (*Ivica Šute*: »1971. kao uvod u 1991.« te *Ivo Perić*: »Hrvatska uoči i nakon osamostaljenja«).

Nakon ovog doista kratkog »pregleda sadržaja«, bilo bi iznimno važno da se struka posveti kritičkoj analizi slike koju smo ovim izdanjem dobili. Kao prva, ova knjiga to samim time zahtijeva, pozivajući na dijalog.

• Srećko LIPOVČAN

¹ Prikaz politike Komunističke partije u cjelini ne može nadoknaditi objavljena studija o samo jednom, iako prevažnom segmentu (Petar Strčić, »Hrvatsko nacionalno pitanje u KPH/SKH i hrvatskih komunista«)

² Teško je, doduše, zamisliti da takvu tematsku cjelinu voditelji skupa uopće nisu predviđali, ali je isto tako poznato da baš na tom području u hrvatskoj historiografiji postoje deficiti. *Jednu* sastavnicu pravaštva (na temelju novih izvora i podataka i s uočljivim odmakom od ranijih interpretacija) prikazao je Stjepan Matković u svojoj knjizi *Čista stranka prava 1895.-1903.*, Zagreb 2001., a za okvir »XX. stoljeća« mogao je biti relevantan samo tekst koji od 1895. prati i »Domovinaše«, pa potom i cijelu pravašku scenu slijedi do kraja 1928. ili bar do 1918. godine.

Zlatko MATIJEVIĆ,
U sjeni dvaju orlova. Prilozi crkveno-nacionalnoj povijesti u Hrvata u prvim desetljećima 20. stoljeća, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., 359 str.

Najnovija knjiga dr. Zlatka Matijevića sastavljena je od niza minucioznih rasprava koje istražuju stranačko-političku povijest hrvatskog naroda u prvim trima desetljećima 20. stoljeća. U središtu su njegove pozornosti političko djelovanje organiziranih hrvatskih katolika, koji su pokušali odgovoriti na izazove novih društvenih kretanja, nerazmršenoga nacionalnog pitanja i državnopravnih promjena. Iz simboličkog naziva knjige razabire se težnja za objašnjavanjem njihova političkog ponašanja pod dvama monarhističkim upravama koje su obilježile prvu polovicu prošlog stoljeća. Riječ je o metodološki oporavdanom pristupu, jer on dopušta uvid u kon-

tinuirano djelovanje pojedinaca i političkih skupina koji svoja ishodišta imaju u jednom državnopravnom sustavu, a zatim svoje ideje o zamišljenoj zajednici pokušavaju ostvariti u novom državnopravnom okruženju. Jedno je od dosadašnjih posebnosti hrvatske historiografije bilo da su se predmeti istraživanja ograničavali gotovo isključivo uz jedan državni ambijent, čime su istraživački rezultati bili znatno osiromašeni, jer se nije moglo vidjeti kako se doista reagiralo na velike promjene, je li se održavala tradicionalna nit u nastupima već afirmiranih osoba i na koji način se mijenjao javni diskurs. Stoga Matijevićevo šire obuhvaćanje vremena i prostora donosi vrlo korisne rezultate i niz podataka koji odbacuju sentimentalnu stranu povijesti. U ovoj knjizi to je slučaj s »jugoslavenskim klerikalizmom«, i u manjoj mjeri s radićevskim narcizmom u politici, o kojima nismo do sada mogli dovoljno čitati u stručnoj literaturi.

Knjiga je podijeljena u tri poglavlja: »Pod crnim orlom Habsburgovaca« (str. 13-99), »Pod 'belim orlom' Karadorđevića« (str. 99-215) i »Ot-